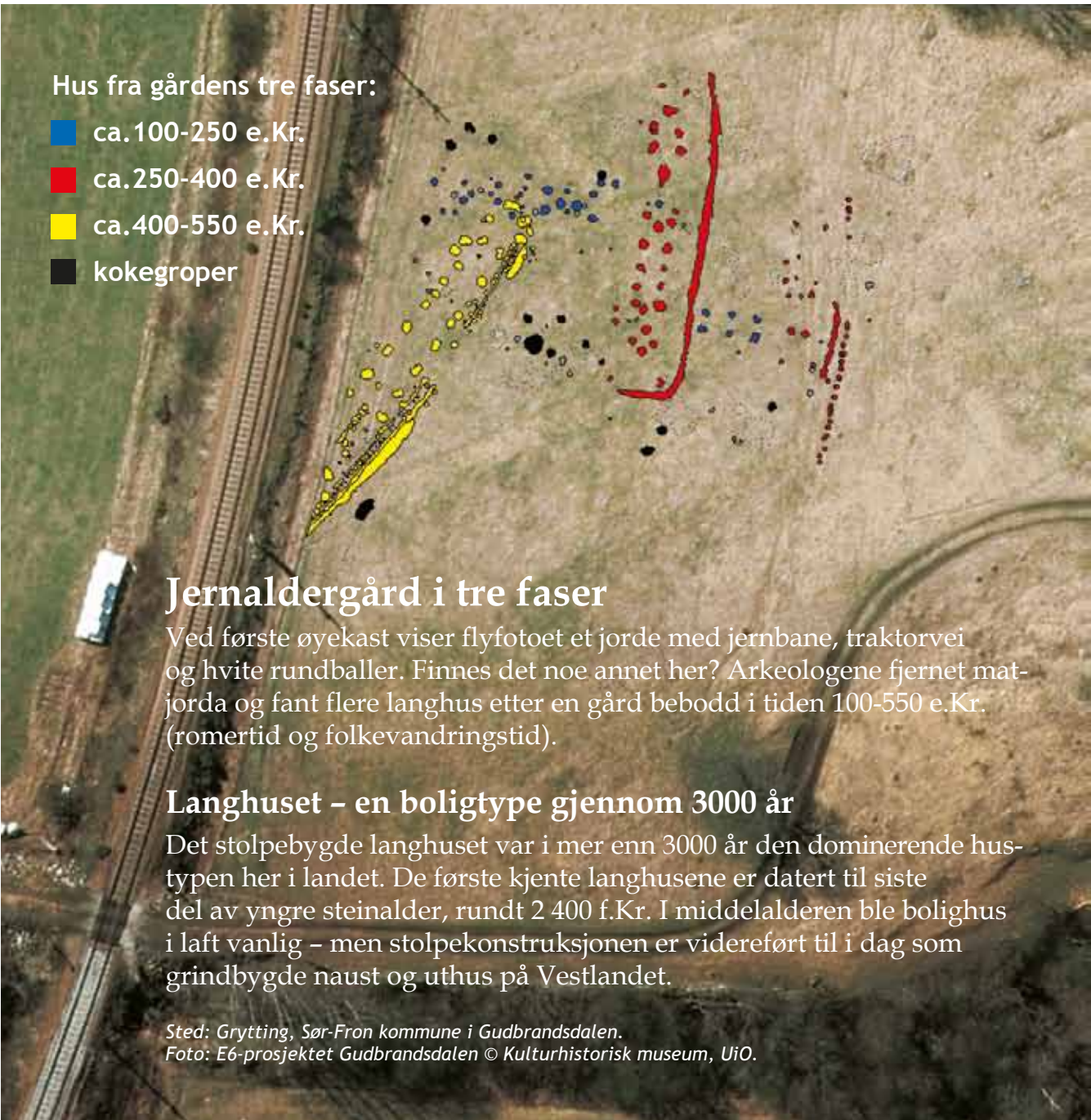
An aerial photograph of a rural landscape. A railway track runs vertically on the left side of the image. To the right of the track is a large, open field with a mix of green grass and brown, tilled soil. A dirt road or path curves through the field. A small white building is visible near the railway track. The overall scene suggests an area of agricultural or historical interest.

Hva skjuler seg i JORDA?

Spor etter forhistoriske hus og
graver i dyrka mark

Hus fra gårdens tre faser:

■ ca.100-250 e.Kr.

■ ca.250-400 e.Kr.

■ ca.400-550 e.Kr.

■ kokegroper

Jernaldergård i tre faser

Ved første øyekast viser flyfotoet et jorde med jernbane, traktorvei og hvite rundballer. Finnes det noe annet her? Arkeologene fjernet matjorda og fant flere langhus etter en gård bebodd i tiden 100-550 e.Kr. (romertid og folkevandringstid).

Langhuset – en boligtype gjennom 3000 år

Det stolpebygde langhuset var i mer enn 3000 år den dominerende hus-typen her i landet. De første kjente langhusene er datert til siste del av yngre steinalder, rundt 2 400 f.Kr. I middelalderen ble bolighus i laft vanlig – men stolpekonstruksjonen er videreført til i dag som grindbygde naust og uthus på Vestlandet.

Sted: Grytting, Sør-Fron kommune i Gudbrandsdalen.

Foto: E6-prosjektet Gudbrandsdalen © Kulturhistorisk museum, UiO.

Spor i jorda

I dyrka mark kan det ligge rester etter forhistoriske hus og graver. Ved jordarbeid er slike spor ofte vanskelige å få øye på. Mange oppmerksomme bønder har gjort funn i åkeren, og slik bidratt til å gi oss verdifull kunnskap om fortiden. Her er noen eksempler på spor du kan se etter ved jordarbeid.

Stolpehull

Langhusene ble konstruert med et reisverk av stolper (grinder). Noen var delt i en egen boligdel og en fjøsdel. Slike bygg kunne bli opptil 90 meter lange, men 20-50 meter var mer vanlig. De takbærende stolpene ble gravd ned i bakken. I dag ser vi stolpehullene som runde nedskjæringer under matjorda. Noen har steiner brukt til å støtte stolpen (skoning).

Ser du stolpehullet til venstre?

Bildene viser et stolpehull i plan og profil (snittet). Et stolpehull er vanskelig å oppdage. Se etter mørke og runde flekker under pløyselaget.

Kokegroper og ildsteder: Se etter svart og kullholdig jord, kullbiter og skjørbrønt stein.

Kokegroper og ildsteder

Kokegroperne er gravd ned i bakken, og mat ble tilberedt i dem ved å bruke oppvarmede steiner. Gropene er lette å se siden de inneholder mye kull og skjørbrønt stein.

Ildstedene minner om kokegroperne, men er vanskeligere å oppdage fordi de ikke er gravd ned og ofte pløyd bort.

Ser du restene etter langhuset?

Bildet viser utgravningen av det røde og blå huset på flyfotoet.

- Stolpehullene er vanskelige å se, men her er de markert med rødt og blått.
- Ildstedene viser seg som runde og mørke flekker inne i huset (mellom stolpehullene).
- En dreneringsgrøft omkranser huset, og den vises som en lang og mørk stripe.
- To kokegroper ligger utenfor huset (nede til høyre i bildet)

Dette 47 meter lange huset fra jernalderen er rekonstruert på Veien Kulturminnepark ved Hønefoss.

Foto: Terje Hovland © Riksantikvaren

Graver

Gravenes utforming og innhold varierer. De fleste døde ble lagt ned i bakken - uten synlige markeringer og med få gravgaver. Kun over noen få mennesker ble det reist gravhauger eller gravrøyser (bygget av stein). Mange graver er ødelagt siden de ligger i dagens dyrka mark, men du kan fortsatt finne gravgavene i matjorda. Skjelett bevares sjelden, men brente bein bevares godt.

Se etter: Gjenstander (metaller, skår av keramikk, osv.), brente bein (hvite), nedgravninger, steinheller og oppmurte steinkister.

Over: Klarer du å se de brente beina i jorda, og at de ligger i en urne? Kremasjonsgrav trolig av en kvinne som levde i førromersk jernalder (500 f.Kr.- Kr.f.).

Til venstre: Ville du fått øye på sverdet i åkeren, og den rustne runde flekken som er en skjoldbule? Ubrent grav, trolig etter en mann som levde på 800-tallet (vikingtiden).

Over: Mange skår graves fram av arkeologene og limes sammen til det keramikkaret som fulgte en 30 år gammel og kraftig bygget mann på kremasjonsbålet - rundt 400 e.Kr. (romertid/folkevandringstid). En gravrøys ble lagt over ham.

Sted: Kalnes (Sarpsborg, Østfold), Fjukstad (Horten, Vestfold) og Udland vestre (Lindesnes, Vest-Agder).
Foto: Lars Gustavsen, Evy Berg, Jo-Simon Frøshaug Stokke, Line Christin Petzold.
© Kulturhistorisk museum, UiO.

Funnet noe?

Stopp å grave og la funnene ligge. Skriv ned funnomstendighetene, og kontakt arkeologene ved din fylkeskommune/Sametinget.

Du må ikke betale for en arkeologisk undersøkelse om du ved lovlig igangsatt jordarbeid støter på et til nå ukjent kulturminne.

Husk at alle spor etter menneskelig virksomhet eldre enn 1537 er automatisk fredet. For samiske kulturminner gjelder en 100-årsgrense.

Undersøk først!

Planlegger du jordarbeid eller annet tiltak? Undersøk om kulturminner er registrert. Hent inn nødvendige tillatelser dersom tiltaket kan berøre et kulturminne. Kontakt din kommune eller fylkeskommunen/Sametinget for å få hjelp.

Utgitt av Riksantikvaren 2014
Epost: postmottak@ra.no

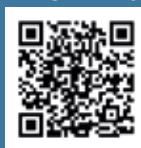
Kulturminnesøk

Askeladden er Riksantikvarens database over fredete kulturminner. Registreringene er tilgjengelige på:

- kulturminnesok.no
- gardskart.skogoglandskap.no

Last ned Kulturminnesøk App:

Google Play

Mer informasjon

- riksantikvaren.no
- Nettsidene til din fylkeskommune/Sametinget
- unimus.no
(universitetsmuseenes samlingsportaler)
- norark.no
(følg med på arkeologiske utgravninger)

Arkeologene ønsker å få melding om funn. Deres undersøkelser bidrar til at du som grunneier får mer kunnskap om gårdens historie og at lokalsamfunnet får vite mer om sin fortid.